

בגדר קריאת המגילה – הרב אהרן בינה

מגילה (ד.): "חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר: אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומי' לי. סבור מינה למקרייה בליליא ולמיתנא מתנתין דידה ביממא...".

וכתב רש"י (בד"ה "סבור מינה") וז"ל: בני הישיבה ששמעו שמועה זו בלה"ק, ולשנותה ביום, היו סבורין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא. ולמיתני מתני' דידה משניות של מסכת מגילה.

וצ"ל דזה פשוט דגם בס"ד של הגמ' ידענו דיסוד קריאת המגילה הוא משום פירסומי ניסא וא"כ מאי שייכות לימוד משניות מגילה, למצות פירסומי ניסא.

הטורי אבן כאן (בד"ה "סבור מינה") כתב: "ונ"ל דלא למימרא דס"ד דלא צריך למקרייה ביממא דהא תנן לקמן (ספ"ב דף כ.). אין קורין את המגילה עד שתנץ החמה, ותנן גמי כל היום כשר לקריאת המגילה ש"מ שצריך לקרות את המגילה ביום אלא הכי ס"ד דמלבד קריאת המגילה ביום צריך למיתני גמי מתניתא דידא ביממא. אלא לפ"ז לא א"ש דיליף מקרא דאקרא יומם ולילה כיון דביום גמי צריך לקרותה, הרי קיים בו גמי אקרא יומם ולילה ואפילו למיתני מתניתא דידה ביממא מנ"ל ובע"כ צ"ל דס"ד דאין לקרותה כלל ביום, רק במיתנא מתניתא לחד סגי ביומא, ובהכי מקיים דאקרא ביממא במתניתא דידה ולילה בקריאתה, והני מתניתין דלקמן דמגילה כשרה לקרותה כל היום, ודאין קורין את המגילה עד שתנץ החמה בדלא קרא את המגילה בלילה מיירי, שצריך לקרותה ביום (ועיי' בשפת אמת כאן ד. שהקשה דאם מיירי באחד שלא קרא בלילה א"כ למה לא יקרא קודם הנץ החמה, כיון דבין בלילה ובין ביום יוצאין בקריאה אחת לפי הס"ד של הגמרא וא"כ דברי הטורי אבן בנקודה זו צ"ע). אבל בקרא בלילה במתניתא דידה סגי, ורוחק.

(אולי כוונת הטורי אבן "ודוחק" לקושית השפה אמת) וי"ל דס"ד הא בת"ח הא בע"ה, בת"ח דגמיר סגי במיתנא מתניתא דידה ביממא, והא בע"ה דלא גמיר קורא את המגילה ביום ג"כ, והני דספ"ר רע"ה מיירי" עכ"ל הטורי אבן וכן הסכים עם דברי הטורי אבן בתירוץ האחרון השפת אמת כאן.

ודבריהם צ"ע דהרי יסוד קריאת המגילה הוא משום פירסומי ניסא וא"כ איך יוצאין לפי הס"ד תלמידי חכמים בלימוד מסכת מגילה ביום מדין פירסומי ניסא.

התוספתא בפסחים (פ"י בל"ח): "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בנו לבין בנו וכו', מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד, והיו עסוקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר...". ולכאורה צ"ע דישנה מצוה של סיפור יציאת מצרים כל הלילה וא"כ מה שייכות להלכות פסח לסיפור יציאת מצרים.

ושמעתי בשם מרן הרב מבריסק וצ"ל דמכח מדברי התוספתא דלא רק בסיפור הנס דיציאת מצרים מקיימים את מצות סיפור יציאת מצרים, אלא גם בלימוד ההלכות הנוגעות לפסח, יוצאים ידי המצוה של סיפור יציאת מצרים, וע"כ הוא דין התוספתא חייב אדם לעסוק בהל' הפסח כל

הלילה. וכו'. (בטור א"ח סי' תפ"א וז"ל: ופירש ה"ר יונה טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהל' פסח וביציאת מצרים ולספר בשים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו וכו'. והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהל' פסח וביציאת מצרים כל הלילה, וזהו ששנינו מעשה בר"א, ור' יהושע, שהיו מספרין ביציאת מצרים כל הלילה).

ואמר מרן הרב מבריסק זצ"ל דלפ"ז מובן דברי בעל ההגדה: "חכם מהו אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלוקינו אתכם, ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". ולכאורה צ"ע דהא איירי בסיפור יצ"מ וא"כ מה עונין לחכם אף אתה אמר לו כהלכות הפסח, מה השייכות בין הלכות פסח לסיפור יציאת מצרים, אלא ע"כ מוכח כדביאר הרב מבריסק זצ"ל לעיל דלא רק בסיפור הנס דיציאת מצרים מקיימים המצוה של סיפור יציאת מצרים, אלא גם בלימוד הלכות פסח מקיימים המצוה של סיפור יציאת מצרים, ולכן עונין לחכם הלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ויסוד הדברים הוא ספרא בפר' בחוקותי פרשתא א' ה"ג: וכן הוא אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח, הרי שכחת הלב אמורה, מה אני מקיים זכור שתהי' שונה בפ"ך, עכ"ל הספרא, וכתב בפירושו הראב"ד שם וכ"כ הר"ש משאנץ בפירושו לספרא, זכרון עמלק שתהא שונה בפ"ך הלכות מגילה. (וביאר דברי הראב"ד דשונה בפ"ך הוא הלכות, דיסודו הוא משום דתורה שבע"פ הוי שינון, וע"כ הוא דפירש הראב"ד דשונה בפ"ך הוי הלכות). נמצא א"כ דחזינן מדברי הספרא דגם ע"י לימוד ההלכות מתקיימת מצות זכירה. (ולא רק ע"י סיפור יציאת מצרים או סיפור מגילת אסתר).

ומצאתי את הסבר מרן הרב מבריסק זצ"ל בספרא ובדברי בעל ההגדה, הוא ירושלמי במגילה פ"ב הל"ד (בסוף): "שמעון בר בא בשם ר' יוחנן, וזכרם לא יסוף מזרעם, מיכן שקבעו לה חכמים מסכת". וביאר בקרבן העדה "מיכן": סמכו חכמים שקבעו לה מסכת בפני עצמה שיהגו וילמדו בה תמיד. עכ"ל. פירוש: וע"י לימוד מסכת מגילה יקיימו את הפסוק "וזכרם לא יסוף מזרעם". נשאלת השאלה כיצד מקיימים זכרון מחייבת עמלק ע"י לימוד התורה? וע"כ מוכח כדברינו בשם מרן הרב מבריסק זצ"ל.

כתב בשפת אמת דגם לפי המסקנה יש לדקדק למה אמר ריב"ל "חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום" ולא אמר דחייב לקרותה בלילה וביום. וכתב לתרץ דכונת ריב"ל שחייב לקרותה ביום פעם שנית והיינו דאם לא קרא בלילה, צריך לקרותה ביום ב' פעמים דגם דמקרא "ולא ידום" ליכא הוכחה לקרות בלילה וביום אלא לקרותה ב' פעמים, רק דמהמקרא "אקרא יומם" איכא סמך לקרות ביום ובלילה, וא"כ כשלא קרא בלילה צריך לקרות ביום ב' פעמים ואתי שפיר לשון "לשנותה" שבא להשמיענו דמהפסוק "ולא ידום" למדנו דיש דין לקרות ב' פעמים ולכן אם לא קרא בלילה יקרא ביום ב' פעמים.

אבל החיד"א בספרו ברכי יוסף (או"ח תרפ"ז) וכן בספרו מחזיק ברכה (סי' ח') הביא בשם גדול אחד שרצה לומר דאם לא קרא בלילה מחמת איזה סיבת אונס או ששכח דחייב לקרות ביום ב' פעמים בתורת תשלומין כמו בתפילה דאיכא חיוב תשלומין. והשיב לו הברכי יוסף דק"ש

אין לה תשלומין וטעמא כמ"ש הרב הלבוש והרב פר"ח דדוקא תפילה דרחמי נינהו תקון תשלומין, לא כן ק"ש דתליא בשכיבה ובקימה כלשון הפסוק. ולכן אין לזה תשלומין, ונשמיענה מן הדא דמגילה נמי דלאו רחמי ותקינה לה ביום ובלילה, ולכן כל שעבר זמן קריאתה אפילו טעה או שכח ליתא בתשלומין, וכן פסק במג"א (או"ח סי' תרפ"ז סא.).

חזינן דהחיד"א הבין דהלילה סיבה לחיוב קריאת המגילה, והיום סיבה לחיוב קריאת המגילה, ולכן אם לא קרא בלילה מאיזה סיבה שהיא אין לה תשלומין ביום דהוי כק"ש שאין לה תשלומין אבל לפי מה שרצינו לבאר לעיל אין הלילה גורם כלל בקריאת המגילה אלא רק ישנו דין דצריך לקרות ב' פעמים כדילפינן מ"ולא ידום" וכו' ושם לא מוזכר כלל לילה או יום, וא"כ הייתי אומר דלא קרא בלילה יקרא ביום ב' פעמים, ולא דמיא כלל לק"ש. אבל מה נעשה והפוסקים לא סוברים כן, ואפשר דהא דאמר "ולשנתה ביום" משום דעיקר מצותה ביום היא והקריאה בלילה היא רק שיהי' ביום קריאה שני', ונ"מ בהא דאיכא דביממא לא יהי' עליו חיוב גם בלילה פטור, ונ"מ במקום שנכנס לעיר בליל י"ד וקודם עלות השחר ילך למקומו דפטור מקריאת הלילה בשו"ת בנין-שלמה (סי' ג"ח) להגאון ר' שלמה הכהן מוילנא כתב לחדש דבזמן המשנה עדין לא הי' התקנה לקרות המגילה בליל פורים דהא במגילה לא הוזכר רק ימים, ורק בימי ריב"ל התקינה שיהיו קורין גם בלילה.

והביא רא"י ליסוד דבריו דבזמן המשנה לא קראו מגילה בלילה. דתנן (מגילה כ.): "כל היום כשר לקריאת המגילה", ולמה לא תני ג"כ דכל הלילה כשר לקריאת המגילה דלילה. ועוד בהא דתנן שם: "זה הכלל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה". ומקשינן שם: "זה הכלל לאתווי מאי", ומשני: "לאתווי אבילת פסחים דלא כראב"ע", ומאי דחקו לאיקמי דלא כראב"ע לוקמו דאתי לאתווי קריאת המגילה דלילה, אלא ודאי דלא נתקנה בזמן המשנה כלל. ועוד הביא רא"י לדבריו מדברי הר"ן לעיל ב. וז"ל: "שכן דרך בני עיריות להתפרנס מפני הכפרים. הקלו עליהם להיות קורין שם מגילה בשני או בחמישי שלפני הפורים ולא יצטרכו לחזור וליכנס שם ביום הפורים לשמוע מקרא מגילה בעשרה, ומגילה דליליא אפשר דלא קרו לה בני הכפרים דמגילה דיום עיקר כמו שאכתוב לפנינו וכו'". וכשם שהקלו על בני הכפרים להקדים כן הקלו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום או אפשר שקורין אותה בלילה ביחיד, ולמחר קורין אותה בעיריות בעשרה". עכ"ל. ותירוצי הר"ן הם דחוקים. אבל לפי יסוד דברינו לק"מ כיון דבזמן המשנה לא תיקנו כלל קריאת המגילה בלילה וריב"ל דתיקן י"ל דס"ל כחכמים דבזה"ז אין קורין אותה אלא בזמנה, דהא מתני' איקימנא כיחידא וכדאמר ר"י דזו דברי ר"ע סתימתא והלכך לא הסתפקה הגמ' כלל בזה דהאיך עשו הכפרים במגילה של לילה.

ירושלמי מגילה (כ"ב הל"ב): "מתני' "הי' כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא ואם לא לא יצא". וכתב בפני משה: כגון דמנחא מגילתא כתובה כולה קמיה וקרי פסוקא פסוקא מההיא מגילתא וכותב ממנה ומשום דלא נפיק ידי חובתו אלא כשקורא במגילה שהיא כתובה כולה. עכ"ל. וכתב הירושלמי: "הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה". וכתב בקרבן העדה דאל"כ אין הוא כותב המגילה בפורים אלא זאת אומרת שפרים מותר בעשיית מלאכה.

ובישועות יעקב (או"ח סי' תר"צ סק"ו) הקשה אפילו את"ל פורים אסור בעשיית מלאכה ע"כ דהוא משום דכתיב ימ-שמחה ויו"ט ומיכון דלענין משתה ושמחה אינו נוהג אלא ביום. ה"ה לענן איסור מלאכה אינו נוהג אלא ביום וא"כ מאי מוכיח הירושלמי ממשנה זו דהי' כותבה, דפורים מותר בעשיית מלאכה. ודילמא הך משנה דהי' כותבה כלילה מיירי דליכא איסור מלאכה כלל?

אבל לדברי הבנין שלמה כיון דכלילה לא קראו מגילה בזמן המשנה כיון דלא הי' חיוב כלילה אלא רק ביום. א"כ ע"כ דדין המשנה ביום מיירי ושפיר מוכיח בירושלמי דפורים מותר בעשיית מלאכה.

המרדכי בפ"ק דמגילה מביא את שיטת ר"ת דמברכיין שהחיינו גם בקריאת ביום. ואומר שכן משמע לקמן פ"ב דתנן: "כל היום כשר לקריאת המגילה ולקרות את הלל", ובתר הרי קתני: "כל הלילה לספירת העומר" ואינו מזכיר כלל דין כל הלילה כשר לקריאת המגילה, משמע שאינו חייב לקרות כלילה כמו ביום עכ"ל. וכן הוא בריטב"א. נמצא דבמרדכי כבר עמד על דיוק הבנין שלמה דלא תנן כמתניתין לקמן דכל הלילה כשר לקריאת המגילה, הוא מוטיב והוא מתרץ דהחיוב של לילה אינו כמו חיובא דיום, נמצא שלפי דעתם אין הוכחה דבזמן המשנה לא הי' כלל חיוב קריאת המגילה כלילה אלא דהחיוב דיממא חמיר יותר אבל לעולם גם כלילה חייבים בקריאת המגילה. וכמ"כ ההוכחה השני' של הבנין שלמה מתוך שהגמ' לקמן כ. לא אמרה זה הכלל לאתווי מגילה, ע"כ שקריאת המגילה כלילה לא היתה קיימת בזמן המשנה. וכבר הקשה קושי' זו הלחם משנה בהלכ' מגילה (פ"א הל"ג), וכתב לתרץ וז"ל: י"ל דגמרא לא שני הכי משום דלא אשכחן במשנה דקאמרה דחייב אדם לשנות את המגילה כלילה אלא ריב"ל אמרה ואם כן טפי מסתבר לאקמי כללא לאתווי דבר המפורש במשנה יותר מדבר שאינו מפורש במשנה.

ועוד יש להוכיח כנגד דברי הבנין שלמה מדברי הריטב"א במגילה (ד. וז"ל: מסתבר לי דבקריאת לילה ליכא קפידא בעשרה ואפילו שלא בזמנה, דהרי כפרים המקדימין לילה ליכא קפידא בעשרה ואפילו שלא בזמנה, דהרי כפרים המקדימין ליום הכניסה, כלילה במקומן היו קוראין אותה עכ"ל. והרי דין של מקדימין ליום הכניסה לא הי' אלא בזמן הבית ובלשון הר"מ (פ"א הל"ט מהל' מגילה) במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הכניסה בזמן שיש להם לישראל מלכות, אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה וכו'. וא"כ ע"כ דהריטב"א מיירי בזמן הבית ואעפ"כ כתב דבני הכפרים המקדימין ליום הכניסה היו קורין כלילה ביחד בכפרים. א"כ חזינן דהריטב"א ג"כ סבר דחיוב קריאת המגילה הי' מאז ומתמיד גם כלילה וא"כ דברי הבנין שלמה צ"ע.

ועוד דמעצם הגמ' לקמן כ' דתנן: איך קורין את המגילה עד שתנץ החמה, ופריך בגמ' לימא תהוי תיובתא דריב"ל דאמר חייב אדם לקרות את המגילה כלילה, ומשני כי קתני אדיום, א"כ חזינן מפורש דפשיטא ליה להגמ' דקריאת המגילה כלילה תקנה קדומה היא דאם נאמר כבנין שלמה דריב"ל תקנה א"כ מה מקשה הגמ' כלל מן המשנה על ריב"ל, הרי כל התקנה של קריאת המגילה כלילה ריב"ל חידשה ואה"נ - דבזמן המשנה לא היתה קיימת, אלא חזינן דפשיטא ליה

להגמ' דתקנת קריאת המגילה בלילה הוי תקנה קדומה מזמן המשנה ולכן מקשה הגמ' וכו' .
ועיין בבנין שלמה שהרגיש בקושי' זו ובתרוצו שם .

כתב הט"ז (בסי' תרפ"ז סע' ב') דמגילה שהיא מדברי קבלה שקיי"ל דברי קבלה כדברי תורה כמ"ש ב"י (סי' תקנ"ד) בשם ר"ת וע"כ שפיר אמרין תדחה העבודה דכהנים מפני קריאת המגילה דהוי כדין תורה . ולפ"ז כתב הפרי מגדים (תרפ"ז) במשבצות זהב (ס"א) דאם קרא מגילה בין השמשות של ליל פורים לא יצא ידי חובת קריאת של ליל פורים, דכיון שמגילה הוי מדברי קבלה לא אמרין בזה אי כללא ספיקא דרבנן לקולא . נמצא דהפרי מגדים סובר שגם חיוב קריאת המגילה בלילה הוי מדברי קבלה .

הטור (או"ח תרצ"ה) כתב לגבי סעודת פורים "ואם אכלה בלילה לא יצא" וכתב בר"ח בשם המרדכי פי' ראבי"ה שצריך לנהוג כלילי שבת ויומא . דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה . עכ"ל . חזינן מדברי ראבי"ה דיש תורת סעודה בלילה משום היקש זכירה לעשי-ה וכמו דקוראין את המגילה הלילה הוא הדין שיש חובת סעודה בלילה . ולכאורה אי נימא שמקרא מגילה בלילה - לא הוי מדברי קבלה אלא מדרבנן א"כ כיצד ניתן לומר אין היקש למחצה, דכל דין ההיקש נאמר על עיקרי דיני פורים שהם מדברי קבלה, אבל מה שהתקינו לאחר מכן רבנן לא נכלל בהאי היקש . אלא חזי נן מדבריו דסבר דמקרא מגילה בלילה הוי מדברי קבלה .

הב"ח למסקנה פסק כדברי המרדכי דיש דין סעודה גם בלילה וכן בש"ע (תרנ"ה): "סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו" . וכתב הרמ"א: "ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה", וכתב המג"א סעיף א' דדעת הרמ"א כדעת הב"ח, נמצא דלהלכה פסקינן כדברי הב"ח שיסוד דבריו, הוא דברי המרדכי בשם הראבי"ה דיש חיוב סעודה גם בלילה מטעמא דאין היקש למחצה . ויוצא לפ"ז דגם חיוב קריאת המגילה בלילה הוא מדברי קבלה .

והמרדכי הקשה על דברי ראבי"ה דהרי הגמ' (ז.) : "אמאי טרידי רבנן בסעודת פורים וכי לא הוי אפשר למיכל בארתא א"ל ולא ס"ל למר להא דרבא סעודת פורים שאכלה בלילה, לא יצא ידי חובתו מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב"ב . הרי מוכח דסגי בסעודה אחת ואין צריך בלילה וביום .

ותירץ הב"ח ולפענ"ד ליישר דברי ראבי"ה, דסובר ודאי הסעודה החשובה ברבוי מינים אינו אלא ביום, וכדמוכח מההיא עובדא, אלא דרב כהנא קס"ד דבלילה נמי יצא אם אבל הסעודה החשובה וא"כ לפ"ז לא הוי צריך להרבות כ"כ בסעודה חשובה ג"כ ביום, עד דליהוי טרידי בה לבטל בית המדרש בשבילה, דכבר יצא י"ח במה שאכל סעודה חשובה בלילה, ורב אשי מהדר ליה מדרבא דלא יצא י"ח בסעודה חשובה שאכל בלילה אלא דווקא באכלה ביום, והשתא לפ"ז הוכיח ראבי"ה, דבע"כ צריך לסעוד גם בלילה, לערוך שולחנו ולסעוד ודינו כליל שבת ויומו אלא דכבוד יום עדיף, דא איתא דא"צ לסעוד בלילה כלל האיק טעה כל-כך רב כהנא וקס"ד דיצא בסעודה חשובה כשאכלה בלילה, הלא אינו חייב לסעוד בלילה אלא ודאי דעכ"פ חייב לסעוד בלילה דומיא דקריאה עכ"ל .

והביאור בראב"ה דיש קיום המצוה מדברי קבלה גם בלילה. רק דלא יצא עדין ולכן צריך גם קריאה ביום וה"ה סעודה ביום. אבל אין הפשט דבקריאת המגילה בלילה אינו מקיים כלל מצוה מדברי קבלה ורק מצוה דרבנן.

והאשכול הביא בשם תשובת רבינו האי גאון שהנוצר להתענות כפורים אכל בלילה ויצא. דמצוה מן המובחר ביום. וכן לפי הס"ד הלוא יוצאין נמי הלילה וע"כ אוכל הסעודה בלילה וסגי.

ולכאורה צ"ע הרי אין יוצאין כלל בסעודה בלילה ומצות סעודה מדברי קבלה היא רק ביום. אבל לפי מה שאמרנו לעיל בדברי הראב"ה נמצא דעיקר המצוה שהיא מדברי קבלה מתקיים בלילה כמו ביום, רק דבלילה לחוד לא יצא ידי חובתו עד שיעשה גם סעודה ביום. וא"כ כיון שיש בלילה קיום המצוה מדברי קבלה אף שלא יוצאים בזה ידי חובה, סובר רבינו האי שבכך מספיק כדי שלא נדחה נדר דאורייתא.

ובכלל כל יסוד הישועות יעקב צע"ג, דמשמע מדבריו דמקרא מגילה בלילה אינו אלא מדרבנן א"כ ע"כ דמותר בעשיית מלאכה בלילה, ועי' בצפנת פענח על הר"מ (פ"ב הל"ז מהל' מגילה) שג"כ למד בדרכו של הישועות יעקב.

הטורי אבן (ז: בד"ה סעודת) כתב וז"ל: "וק"ל אלא מעתה דרשינן לעיל שמחה מלמד שאסור בהספד וכר' ה"נ וי"ל דודאי כל דתקנו רבנן וכן דברי קבלה כעין דאורייתא הוא, והא לענין שבת וי"ט לילו כיומו לכל דבר, ומיהו לענין מצות שמחה של יו"ט ושל תורה, אין מצות שמחה נוהג מהתורה בליל יו"ט כדאמרינן בפ"ד סוכה (דף מח.) והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט א לשמחה או אינו אלא לרבות ליל יו"ט ראשון ת"ל אך. חלק, הרי דליל יו"ט חלוק מיומו לענין מצות שמחה, ומשמע ודאי דאפי"י עצרת דאינו אלא יום א' אך הלילה בכלל שמחה, הילכך פורים נמי אע"ג דאין שמחתו נוהג אלא יום א' דמי לעצרת דאין לילו בכלל שמחה. וה"נ לענין מקרא מגילה דכתיב "והימים האלו נזכרים ונעשים", ימים דוקא, אבל קריאת מגילה של לילה אינו מדברי-קבלה כדפירשנו לעיל, ודבר זה ג"כ כעין דאורייתא דמצוות הנוהגות ברגלים כשופר סוכה ולולב אינו נוהג אל אבימים ולא בלילות כדרבנן לקמן ספ"ב וה"ה לקריאת מגילה שהיא מ"ע דקום ועשה דומיא דהני, וכן שמחה אינו נוהג אלא ביום דומיא דמ"ע דקום ועשה של תורה אבל לענין הספד ועשיית מלאכה שב ואל תעשה הוא, והא בשב ואל תעשה נמי לילי שבת וי"ט, אפילו ליל יו"ט"ר, כיומו לכל דבר. עכ"ל.

נמצאנו למדים מדברי הטורי אבן שתי הלכות:

- א. דיום הפורים הוי "יום-שמחה" ונ"מ שאסור להתענות ולהספיד ולעשות מלאכה גם בלילה.
  - ב. מה שנאמר שחייב אדם לשמח עצמו בבשר ויין זה מספיק בסעודה אחת ביום.
- ולכאורה אין חולק על דברי הטורי אבן, וכן משמע בש"ע דאעפ"י דלא מהני סעודה בלילה, בכל זאת לגבי הספד ותענית לא חילק בין הלילה להיום. וא"כ, מה הקשה הישועות יעקב על ראית הירושלמי דפורים מותר בעשיית מלאכה, לימא דמיירי בלילה, ליכא דמימר הכי, דלגבי עשיית מלאכה והספד ותענית, שוים הלילה ליום כדברי הטורי אבן לעיל.

ועוד, דהרי שיטת הראב"ה מובאת במרדכי פ"ק דמגילה דס"ל דלענין שמחה נוהג גם בלילה דס"ל דהאי ימי משתה ושמחה הוא כלילי שבת ויומי וכן פסק הר"ח (סי' תרצ"ה) וכן פסק הרמ"א, א"כ פשוט הוא לכל הפוסקים, דאפילו נימא כשטת הטורי אבן והנדע ביהודא (א"י ח סי' מ"א) דבלילה הקריאה מדרבנן וביום מדברי קבלה בכל אופן בלילה ודא דאסור במלאכה. ועיין בתרומת הדשן (סי' קי"ב) דכתב דמלאכה לשם שמחה מותר והקשה מהאי ירושלמי שהזכרנו לעיל, וכתב דהירושלמי רוצה רק להוכיח דפורים לא הוי כיו"ט גמור ועיי"ש.

והיות והזכרנו את הדין "הי" כותבה אם כיון לכו יצא" – נדון במקצת בדין זה. הר"מ (פ"ר הל"ה מהל' מגילה) וז"ל: הקורא את המגילה בלא כונה לא יצא. כיצד הי' כותבה או דורשה או מגיחה אם כיון את לבו לצאת בקריאה זו יצא, ואם לא כיון לבו לא יצא. עכ"ל. וכתב ה"ה שם ואולי הכל מודים במגילה דבעינן כונה ועיי' בלח"מ שהקשה על דברי הרב המגיד. ובביאר דברי הרב המגיד נראה לפרש: הגמ' במגילה (יד.) מקשה מדוע אין אמרים הלל בפורים מדין שירה על הנס ומתמצת הגמ' דקריאת המגילה זוהי הללה וכן פסק הרמב"ם (פ"ג הל"ו מהל' מגילה) וז"ל: ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל. עכ"ל. וכן פסק בה"ג.

נמצא דלפ"ז בקריאת המגילה יש שתי הלכות, דין הקריאה דמקימו ע"י עצם הקריאה ועוד דין של אמירה שהוא משום דין אמירת הודאה והלל וע"כ הכל מודים בקריאת המגילה דצריך כונה משום דין אמירה שבה, כיון דשבח בלא כונה לא כלום הוא, כיון דאין אמירת הודאה והלל אלא בלב. ואה"נ בכל מקום יסבור גם הר"מ דמצות אינן צריכות כונה.

וכל האי דינא, דוקא ביום או אמרינן שקריאת המגילה היא ההלל, אבל בלילה לא אמרינן שקריאתה היא ההלל כיון שכבר ביאר החתם סופר (א"י ח סי' נ"א) דאין הלל אלא ביום כדמשמע ספ"ב דמגילה (ד' ע"ב) מדכתיב "ממזרח שמש עד מבואו" ו"זה היום עשה ה'", אלא דצריך ישוב והלל דליל פסח, וצ"ל דוקא הלל שקורין בכל יו"ט ויום גאולה, שתיקנו לומר לכשיגאלו כדאיתא בפסחים (קי"ז ע"א) בהאי אמרינן "ממזרח שמש עד מבואו" ולא בלילה כי כך תקנו, אבל בליל פסח שהיא שעת-הנס ממש על זה נאמר "השיר יהי' לכם כליל התקדש חג". ואם הגענו לכאן שכל דין הכונה הוא משום ההלל כל זה דוקא ביום, אבל בלילה דאין דין הלל, א"כ ליכא בקריאת המגילה משום הלל, א"כ לא בעי כונה בלילה.

ולפ"ז אפילו נאמר כדברי השועות יעקב דסבר דמותר בעשיית מלאכה בלילה, ע"כ הירושלמי מיירי ביום דכתב אם כיון לבו יצא, וכל דין הכונה ביארנו שהוא משום-ההלל וזה לא שייך בלילה, ולכן דייק הירושלמי אם כיון לבו יצא דמיירי ביום זאת אומרת דפורים מותר בעשיית מלאכה.

ואולי לפ"ז נבין את מחלוקת הראשונים, מובא בש"ע (תרצ"ב מא"י ח): הקורא את המגילה מברך לפניו שלש ברכות על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו, וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו. הג"ה: וי"א דאף ביום מברך שהחיינו טור בשם ר"ת והרא"ש, והרב המגיד, וכן בספר המנהיג להרב אבן ירחי (הל' מגילה סי' י"ז) כי עיקר קריאתה ביום היא, וכן כתב ר"י שאומר זמן ביום ובלילה, וכן עמא דבר, וכן שיטת המאירי (ד.).

ולכאורה צ"ב שיטות הראשונים דסוברים דאמר שהחיינו בלילה וביום. ולכאורה אפילו נאמר כדברי הטורי אבן בדף ד' שקריאת המגילה בלילה מדרבנן וביום מדברי קבלה דהוי כעין דאורייתא וכמ"כ כתב הנדע ביהודא (או"ח סי' מ"א) בכל אופן הרי כבר נפטר בברכת "זמן" של הלילה? ואפ"ל הראשונים דסוברים דאמר שהחיינו גם ביום וגם בלילה סברי דבלילה יוצא רק ידי מצות קריאת המגילה, אבל ביום ישנה תוספת של מצוה דבקריאת המגילה היא הלל (ובלילה אין את מצות קריאת המגילה שהיא הלל כדלעיל דאין הלל בלילה) ולכן אימרים גם ביום שהחיינו ומדוייק בלשון המכתם דכתב יש שאומר שכל קריאה מצות בפני עצמה ולכן נהגו לברך ברכת שהחיינו לקריאת היום כקריאת הלילה.

אמנם תירוץ זה שפיר לשיטת המאירי ויתר הראשונים דסברי דקריאתה זו הלל וכן דאמרינן שהחיינו בלילה וביום. אבל הרמב"ם דסובר שקריאת המגילה היא הלל - ואעפ"כ סובר דאמריק שהחיינו רק בלילה ולא ביום. צ"ע.